

Ukrainian Journal of Educational Studies
and Information Technology

Vol. 5. No. 3. September 2017

<http://ojs.mdpu.org.ua/index.php/itse>

УДК 004:316.61

Інформаційні технології як засіб вивчення феномену соціалізації особистості

Марина Красюкова

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна

викладач, факультет англійської мови,

<http://orcid.org/0000-0002-3458-3326>, marina.nikolaevna.gm@gmail.com

Анотація. Стаття присвячена проблемам використання інформаційних технологій (ІТ) у соціологічних дослідженнях, зокрема у процесі вивчення феномену соціалізації особистості. Наведено визначення і основні ознаки категорії «соціалізація», наукові підходи до трактування цього поняття, а також короткий огляд методик діагностування рівня соціалізованості людини. Розглядаються тенденції застосування ІТ у соціології, як-от: виділення «цифрової соціології»; орієнтація на вивчення цифрових результатів діяльності людини; використання методологій роботи з даними Big Data і Data Mining. Визначені можливості використання ІТ для проведення досліджень соціалізації особистості, а також обробки і аналізу отриманих даних. Зокрема, для збирання даних доцільно застосовувати онлайн-опитування і вивчення відомостей соціальних мереж. Опрацювання отриманих даних слід проводити з використанням статистичних програмних пакетів.

Ключові слова: соціалізація особистості; онлайн-опитування; статистичний програмний пакет; методи статистичного аналізу.

Information technologies as a means of studying the phenomenon of the individual socialization

Maryna Krasiukova

V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine

lecturer, Department of English language,

<http://orcid.org/0000-0002-3458-3326>, marina.nikolaevna.gm@gmail.com

Resume. The article is devoted to the problems of the use of information technologies (IT) in sociological research, in particular in the process of studying the phenomenon of socialization of the individual. The material consists of three parts, which highlight the essential characteristics of the category of socialization, the current trends in the use of information technology in sociology, and some areas of application of information technology in the process of studying the socialization of the individual.

Socialization of personality is an important social-pedagogical phenomenon, as the process of human entry into society is often accompanied by problems. Currently, the relevance of

ISSN: 2521-1234 online

© The Author(s)

[Vol. 5. No. 3.](#) September 2017. pp. 101-113

intelligence on the problems of socialization has increased significantly, which is largely connected with social changes. The article presents the definition and the main features of the category "socialization", scientific approaches to the interpretation of this concept, as well as a brief overview of the methods of diagnosing the level of socialization of a person.

The formation of a digital society led to the appearance of computing social sciences and the separation of digital sociology at the beginning of the XXIst century. The peculiarity of the modern period is the use of various sources of secondary sociological information, in particular those which are based on the objective recording of the real behavior of people. The gathering of sociological information takes place with the use of methods of content analysis, analysis of texts and social networks, etc. The vast majority of these methods involve the use of information technology. In addition, methodologies for working with data from Big Data and Data Mining are now widely used to gather and analyze large volumes of heterogeneous data and to generate new useful information on existing or potential interconnections between phenomena on this basis. So, sociology is now focused on the use of new information tools. At the same time, the use of traditional information and communication technologies is still remains of current interest (tools for conducting surveys, statistical analysis programs, etc.), which can significantly reduce the waste of time, reduce the probability of errors of different types, carry out the different methods of analysis.

In the process of the socialization of a person studying a variety of surveys are widely used, the results of which must be systematized and analyzed. In order to collect such data, it is expedient to use the possibilities of the Internet, which allows reaching a large audience of respondents and reduce the waste of time both by respondents and researchers. Currently online surveys are often used by Google Forms, which provides tools for creating questionnaires of different types of questions, storing received replies, transferring them to spreadsheets in Google Drive, and initial analysis. In the case of increased requirements to the complexity and quality of the questionnaire, as well as the need to reach a large number of respondents, you should turn to specialized web resources, such as SurveyMonkey. The data obtained during the online survey can be analyzed using statistical programs (Statgraphics, Statistica, S-plus, SPSS, Systat, etc.). In particular, such programs provide an opportunity for cluster and factor analysis to classify the phenomena studied and identify the most influential factors.

Consequently, important steps in the study of the phenomenon of socialization and the level of socialization of the individual are the collection of data (through online surveys using Google Forms) and their analysis using software (office spreadsheets, general-purpose statistical packages or specialized programs aimed at performing specific statistical procedures).

Keywords: socialization of personality; online survey; statistical software package; methods of statistical analysis.

ВСТУП

Постановка проблеми. Соціалізація особистості є важливим соціально-педагогічним феноменом і об'єктом вивчення різних наук, оскільки людина ніколи не існувала поза суспільством і у процесі її входження у суспільство завжди поставали певні проблеми. Нині актуальність розвідок з проблем соціалізації значно підвищилася, що великою мірою пов'язано зі суспільними змінами, наприклад, з формуванням суспільств знань, поширенням ідей толерантності й ін. У зв'язку з цим зростає значення емпіричних соціологічних досліджень, спрямованих на вивчення факторів і показників соціалізації у розрізах різних вікових, соціальних, професійних й інших груп населення.

На думку науковців ([Кислова, 2013](#)) сучасний цифровий світ складно або й зовсім неможливо вивчати старими способами, тому використання інформаційних технологій у соціології дозволяє значно розширити арсенал соціологічних методів і є нагальною

потребою сьогодення. Разом із тим, надмірне захоплення цифровими засобами може призвести до втрати власне соціологічних методів у дослідженні ([Кислова, 2013, с. 13](#)).

Експериментальна робота з вивчення соціалізації особистості передбачає виконання багатьох операцій. У межах даної роботи розглянемо збирання і обробку первинних даних, оскільки саме на цих етапах доцільно і необхідно застосовувати обчислювальну техніку і сучасні інформаційно-комунікаційні технології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми соціалізації особистості розкриті у теоретичних працях таких дослідників, як Б. Ананьєв, Т. Гард, Е. Дюркгейм, І. Кон, О. Конт, Г. Ландберг, Р. Мертон, Дж. Мід, А. Мудрик, Т. Парсонс, П. Сорокін, Г. Спенсер, Е. Фромм, Ю. Хабермас й ін. Нині різноманітні аспекти цього феномену вивчають вітчизняні й іноземні вчені, зокрема: О. Авраменко, В. Алексєєва, Ю. Возна, О. Галус, С. Гарькавець, Т. Кравченко, А. Мирошнеченко, В. Москаленко, О. Петрова, Н. Самойленко, А. Сембрат, Д. Смилов, А. Щетініна й ін.

Грунтовний соціально-психологічний аналіз теоретико-методологічних і методичних аспектів соціалізації особистості на основі сучасних концепцій соціальної психології здійснений у монографії В. Москаленка ([2013](#)). Зокрема, автор досліджував моделі соціалізації, її онтогенетичний ракурс, обумовленість процесів соціалізації соціальною матрицею суспільства. Аналіз сутності соціалізації особистості, її особливостей, принципів, компонентів, механізмів, стану розробленості цієї проблеми у вітчизняних й іноземних наукових дослідженнях проведений у роботах О. Авраменко ([2015](#)), В. Алексєєвої ([2016](#)), Ю. Возної ([2011](#)), О. Галус ([2010](#)). Практичні аспекти педагогічної діагностики соціалізації особистості висвітлені у роботах Т. Кравченко ([2008](#)), О. Петрової і Д. Смилова ([2008](#)), А. Щетініної ([2000](#)). Можливості й ефективність застосування різних засобів соціально-психологічного впливу у процесі навчання і виховання молоді з метою забезпечення її входження до соціуму аналізує С. Гарькавець ([2014](#)). Питання гендерної соціалізації висвітлені у роботах А. Мирошнеченко ([2014](#)), Н. Самойленко і А. Сембрат ([2015](#)).

Сучасні соціологічні дослідження неможливі без застосування інформаційно-комунікаційних технологій, тому сьогодні активно вивчаються теоретико-методологічні і практичні питання інформатизації соціології. Зокрема, у статтях О. Кислової ([2013](#)), О. Журавльової ([2015](#)), D. Lupton ([2012](#)) розглядаються причини виникнення і можливі напрями розвитку обчислювальних соціальних наук і цифрової соціології. У роботі ([Кислова, 2009](#)) розкрита сутність багатовимірного аналізу соціологічної інформації, а також методи і технології його виконання. Можливості використання мережі Інтернет у якості інструменту соціологічних досліджень вивчали Є. Березняк, Н. Івашова, Н. Коритнікова, Р. Кравець, Б. Лисик, О. Марковець, Т. Філіпова й ін. Зокрема, Т. Філіпова ([2001](#)) надає узагальнену характеристику засобів Інтернет, які можуть бути використані для проведення соціологічних досліджень. У статті ([Марковець, Березняк, Лисик, & Кравець, 2016](#)) описаний процес розробки Інтернет-ресурсу для проведення соціологічних досліджень. Способи використання спеціалізованих програмних продуктів для обробки даних соціологічних досліджень описані у роботах О. Василенка й І. Сенча;

А. Золотарюка; О. Криштановського; О. Мальцевої, О. Молчанової і Н. Чернухіної (2014); С. Мартишенко, Н. Мартишенко і Д. Кустова (2006); Ш. Фарахутдінова і О. Бушуєва; О. Черткової й ін. Взаємозв'язок соціології і великих даних (Big Data) вивчають М. Васянін, О. Дмитриєв, О. Колесниченко, А. Константінов, О. Мосягін, В. Смирнов, Г. Смородін, Т. Швецова й інші дослідники.

Мета статті полягає у визначенні напрямів використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі експериментальної роботи з вивчення феномену соціалізації особистості.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Соціалізація особистості як проблема науково-педагогічних досліджень

Феномен соціалізації є предметом багатьох наукових досліджень. Нині існують різні підходи до визначення цього поняття. Зокрема, Н. Голованова виділяє п'ять підходів, наявних у педагогічних дослідженнях: 1) соціологічний (соціалізація як трансляція культури між поколіннями, як загальний механізм соціального успадкування, який охоплює стихійні і організовані (виховання, освіта) впливи середовища); 2) факторно-інституціональний (соціалізація як сукупність і певна автономність факторів, інститутів і агентів); 3) інтеракціоністський (соціалізація як міжособистісна взаємодія, спілкування, без якого неможливе становлення особистості і сприйняття нею картини світу); 4) інтеріоризаційний (соціалізація як засвоєння особистістю норм, цінностей, установок, стереотипів, створених суспільством, результатом чого є система її внутрішніх регуляторів і форм поведінки); 5) інтраіндивідуальний (соціалізація як творча самореалізація особистості, перетворення себе) (Голованова, 2004).

За визначенням О. Галус «під соціалізацією людини слід розуміти процес засвоєння та відтворення нею культурних цінностей і соціальних норм, а також саморозвитку і самореалізації в тому суспільстві, у якому вона проживає» (Галус, 2010, с. 69).

О. Авраменко, узагальнюючи лексикографічні джерела, виділила такі основні ознаки категорії соціалізації: тип соціального процесу; процес засвоєння цінностей, норм, правил; оволодіння соціальними ролями і функціями; оволодіння знаннями, навичками соціальної поведінки, соціальної дії, взаємодії; засвоєння правил взаємодії у соціальних відносинах; вироблення соціальних ціннісних орієнтацій; оволодіння системою механізмів, форм і методів функціонування особистості в суспільстві (Авраменко, 2015, с. 9).

Для вивчення соціалізації особистості широко використовуються різноманітні проєктивні методики, опитування, анкетування. Опис таких методик наведений, наприклад, у роботах (Петрова, & Смыслов, 2008), (Щетинина, 2000). Зауважимо, що значна кількість цих методів передбачає проведення опитування за чітко визначеним списком питань або оцінку якихось явищ і властивостей за певною шкалою. Наприклад, методика діагностики соціально-психологічної адаптації К. Роджерса і Р. Даймонда

(Петрова, & Смыслов, 2008, с. 3-13) містить 101 твердження. Респондент має оцінити ступінь прояву у своєму житті кожного з цих тверджень за 7-бальною шкалою (від 0 балів - «це мене зовсім не стосується» до 6 балів - «це точно про мене»). На основі отриманих оцінок визначають інтегральні показники соціалізації особистості: адаптація, прийняття себе, прийняття інших, емоційний комфорт, інтернальність, прагнення до домінування. У процесі діагностики самоактуалізації особистості (Н. Каліна, А. Лазукін) респонденту надається 100 пар тверджень: він повинен у кожній парі вибрати варіант, який йому найбільше подобається або співпадає з його уявленнями. Отримані відповіді надають можливість проаналізувати ступінь самоактуалізації за такими показниками: орієнтація у часі, цінності, погляди на природу і людину, потреба у пізнанні, креативність, автономність, спонтанність, саморозуміння, аутосимпатія, контактність, гнучкість у спілкуванні (Петрова, & Смыслов, 2008, с. 17-32).

Актуальні тенденції використання інформаційних технологій у соціології

Перш ніж перейти до розгляду інформаційно-комунікаційних технологій, які можуть бути використані у процесі проведення соціологічних досліджень, спрямованих на вивчення феномену соціалізації особистості, вважаємо доцільним розглянути проблему впливу цифрового середовища на зміни у структурі соціологічного знання і соціології як науки.

Формування цифрового суспільства, характерною рисою якого є використання інформаційно-комунікаційних технологій у всіх сферах життєдіяльності, призвело до появи на початку ХХІ ст. «обчислювальних соціальних наук» (науковий напрям, у межах якого досліджувались величезні за обсягом джерела даних (блоги, веб-сайти тощо) для вивчення поведінки людей) (Журавлева, 2015, с. 27), а також виділення нового напрямку у складі соціологічної науки – цифрової соціології, у витоків якої стоять Дж. Вінн, Р. Ніл, Д. Лаптон й інші іноземні науковці (Кислова, 2013).

Серед основних причин виокремлення цифрової соціології О. Кислова (2013) називає такі:

1. Перегляд основ методології соціологічних досліджень: зростання значимості методів соціологічних онлайн-досліджень, виділення «оцифрованих» (перенесених з офлайнової реальності в онлайнове середовище Інтернету і адаптованих до нього) і «цифрових» (створених спеціально для цифрового середовища) методів.

2. Використання нових видів вторинної соціологічної інформації у соціологічному аналізі: у якості джерел такої інформації розглядаються оцифровані результати переписів населення, досліджень динаміки економічних показників, дані, накопичені у цифровому просторі як побічний продукт щоденних практик (онлайн-покупок, взаємодії у соціальних мережах, перегляд веб-сторінок тощо) і т.ін.

3. Криза емпіричної соціології, пов'язана з кризою метода опитувань: значення вибіркового дослідження знизилася у зв'язку з появою джерел вторинної соціологічної інформації.

Резюмуючи, дослідниця наголошує на тому, що «цифрова соціологія покликана досліджувати закономірності соціального життя сучасної людини, інтегрованої у цифровий простір, створений на основі нових медіа. Об'єктом цифрової соціології є цифрове суспільство як нова соціокультурна реальність. Предметом – соціальні відносини, які виникають у цифровому середовищі, цифрове соціальне життя, яке включає різноманітні соціальні феномени, що виникають у цифровому середовищі, а також їх взаємозв'язок з „реальною” соціальною реальністю.» ([Кислова, 2013, с. 14](#)).

Основні напрямки діяльності цифрових соціологів названі у роботі Д. Лаптон ([2012](#)), зокрема: використання цифрових засобів для професійних цілей (створення мереж, електронного профілю фахівця, оприлюднення результатів досліджень, навчання студентів, залучення громадськості до проведення досліджень, одержання зворотного зв'язку; соціологічний аналіз способів використання цифрових мультимедійних засобів); аналіз цифрових даних (використання цифрових даних для кількісних і якісних соціальних досліджень, вивчення способів використання цифрових та соціальних засобів масової інформації); критична цифрова соціологія (рефлексивний і критичний аналіз цифрових засобів масової інформації) ([Lupton, 2012, с. 5](#)).

Для збирання даних обчислювальні соціальні науки використовують такі методи: 1) автоматичне збирання інформації шляхом контент-аналізу і аналіз текстів; 2) аналіз соціальних мереж; 3) геопросторовий аналіз з використанням географічних інформаційних систем ([Журавлева, 2015, с. 28](#)).

У зв'язку з появою принципово нових джерел соціологічної інформації, зокрема таких, що ґрунтуються на об'єктивній реєстрації реальної поведінки людей, нині вчені отримують величезні масиви даних (Big Data), які можна використовувати для соціальної діагностики і прикладних досліджень ([Мосягин, 2015, с. 38](#)). Для отримання з цього масиву корисної інформації застосовуються методи Data Mining. За визначенням О. Мосягіна «Data Mining – це процес виявлення у сирих даних раніше невідомих, нетривіальних, практично корисних і доступних інтерпретацій знань, необхідних для прийняття рішень в різних сферах людської діяльності» ([Мосягин, 2015, с. 39](#)). Отже, застосування методологій Big Data і Data Mining, спрямованих на збирання і аналіз великих обсягів різноманітних даних і отримання на цій основі нової корисної інформації про існуючі або можливі взаємозв'язки між явищами, є актуальним напрямом розвитку соціології і удосконалення інструментарію соціологічних досліджень.

Як зазначає О. Дмитриєв, під час роботи з Big Data, на відміну від традиційних даних, заздалегідь невідомо, які саме залежності будуть знайдені у багатоформатному масиві даних, який поступає у режимі реального часу. Інша суттєва відмінність цієї методології полягає у тому, що аналітичний інструментарій вбудовується безпосередньо у механізми отримання даних з метою їхньої швидкої обробки ([Дмитриєв, 2015, с. 24](#)).

Цікавим є той факт, що поява таких джерел призвела до формування двох стратегій поведінки професійних соціологів: 1) «самокалізація», тобто обмеження на обсяг даних, які використовуються у дослідженні; 2) «занурення у дані», тобто пошук нових

даних і виявлення у них тих, що є валідними і надійними (Смирнов, 2015, с. 46). Соціолог, який працює у другій парадигмі, повинен володіти трьома групами компетенцій: 1) отримання даних з джерела і представлення їх у форматі, доступному для машинного опрацювання; 2) опрацювання даних і приведення їх в «охайний» вигляд, що дозволяє зосередити увагу на вивченні їхніх властивостей; 3) візуалізація даних, у тому числі з використанням спеціалізованих графічних пакетів (Смирнов, 2015).

Використання інформаційних технологій у процесі вивчення соціалізації особистості

Будь-яке соціологічне дослідження складається з окремих етапів, на кожному з яких можна використовувати певні інформаційно-комунікаційні технології. Орієнтовний перелік програмного забезпечення для застосування на різних етапах дослідження наведений у роботі (Мальцева, Молчанова, & Чернухіна, 2014) (табл. 1).

Таблиця 1

Використання інформаційних технологій у процесі соціологічного дослідження (за О. Мальцевою, О. Молчановою і Н. Чернухіною)

<i>Етап соціологічного дослідження</i>	<i>Інформаційні технології</i>
Етап збирання первинної інформації	глобальна мережа Інтернет (пошукові системи, електронна пошта й ін.); смартфони, диктофони, відеокамери й інші технічні засоби; пакет Microsoft Office або інші пакети загального призначення.
Етап підготовки і опрацювання інформації (кодування даних, введення у базу даних, контроль помилок, аналіз даних з використанням статистичних методів тощо)	статистичні програми (SPSS, SAS, STATISTICA, STADIA й ін.)
Заключний етап (аналіз даних, підготовка підсумкових документів)	пакет Microsoft Office або інші пакети загального призначення

Як було зазначено вище, у процесі вивчення соціалізації особистості широко використовуються різноманітні опитування, результати яких необхідно систематизувати і аналізувати. Для збирання таких даних доцільно використовувати можливості мережі Інтернет, оскільки це дозволяє охопити велику аудиторію респондентів і знизити витрати часу як респондентів, так і дослідників. Організація онлайн-опитувань вимагає застосування комплексу заходів для забезпечення репрезентативності вибірки, а також достовірності і надійності результатів. Розв'язання цих проблем є об'єктом численних досліджень. У межах нашої роботи коротко розглянемо засоби, за допомогою яких можна провести таке дослідження.

Нині для організації онлайн-опитувань часто використовують сервіс Google Forms, який надає дослідникам такі переваги: простота використання, зрозумілий інтерфейс;

простота поширення; запитання відкритого і закритого типів; можливість додавання відео та зображень; автоматичне обчислення результатів засобами табличного процесора Excel; візуалізація результатів у вигляді діаграм; можливість спільної роботи з анкетами; надійність зберігання даних ([Носенко, Попель, & Шишкіна, 2016, с. 45](#)).

У процесі розробки анкети для соціологічного опитування у Google Forms можна використовувати поля для введення тексту (одного рядка або абзацу), списки для вибору одного («перемикачі») або декількох («прапорці») варіантів, спадні списки, лінійні шкали з можливістю настроювання градації (від 0 до 10 одиниць), таблиці і сітки з варіантами відповіді, розділи. Цих типів елементів інтерфейсу достатньо для створення якісних, зрозумілих і зручних соціологічних анкет. Створену анкету слід зберегти на Google Диску і надіслати посилання на неї респондентам або вбудувати її до існуючого веб-додатку. Відповіді респондентів доступні безпосередньо у формі анкети у режимі редагування. Окрім того, з метою подальшого аналізу форму можна зв'язати з електронною таблицею на Google Диску, до якої будуть занесені усі отримані відповіді.

Потужний інструментарій для розробки анкет і проведення опитувань надають спеціалізовані веб-ресурси, наприклад, SurveyMonkey (<https://www.surveymonkey.com/>). Цей сервіс дозволяє створювати різні типи опитувань, зокрема, на основі типових шаблонів. У складі анкети можна використовувати такі типи питань: вибір декількох варіантів; вибір у спадному списку; встановлення рейтингу (у зірках, смайлах і т.ін.); оцінювання декількох елементів анкети за однією шкалою; ранжування; відкриті відповіді; реакція респондентів на тексти і зображення й ін. Дослідники також мають можливість настроювати логіку опитування, тобто програмувати різні траєкторії проходження анкети на основі відповідей респондентів. У системі надається декілька типів логіки: логіка пропуску сторінок і питань, логіка відсіювання респондентів, розширене розгалуження (з урахуванням декількох умов), випадковий порядок сторінок і питань, встановлення квот (автоматичне закриття доступу до опитування після отримання певної кількості відповідей) й ін. Для аналізу результатів опитування безпосередньо на сайті дослідникам надаються такі можливості: перегляд відповідей, виконання фільтрації, призначення правил для порівняння відповідей на одне питання, представлення даних у формі діаграм (кругові і кільцеві діаграми, горизонтальні і вертикальні гістограми, лінійні графіки й ін.), побудова перехресних звітів. Отримані дані можна експортувати у формати PDF, PPT, XLS, XLS+, CSV і SPSS для подальшої обробки у спеціалізованих програмах або використання у презентаціях й інших звітах. Недоліком веб-ресурсу є дуже обмежені можливості вільного тарифу, зокрема, безкоштовна анкета може містити лише 10 питань і відкрита лише для 100 респондентів ([SurveyMonkey Help Center, 2017](#)). Звичайно, за таких умов дослідник не має можливості використати описані вище засоби і оцінити їхню зручність.

Таким чином, у процесі планування опитування дослідник має визначити обсяг аудиторії респондентів і методики, які будуть використані. На цій основі слід обрати засіб для проведення онлайн-опитування, який задовольнить вимоги програми дослідження. Якщо опитування не вимагає опису спеціальної логіки проходження і великого обсягу

аудиторії, доцільно зупинити вибір на сервісі Google Forms. У випадку підвищених вимог до складності і якості анкети, а також необхідності охоплення великої кількості респондентів слід звернутися до спеціалізованих веб-ресурсів.

Як було зазначено вище, дані, отримані у процесі онлайн-опитувань, можуть бути проаналізовані з використанням статистичних програм (Statgraphics, Statistica, S-plus, SPSS, Systat й ін.). Ці пакети дозволяють проводити обробку експериментальних даних з використанням різних методів, зокрема: визначення кореляційної залежності, побудова регресії, побудова графіків і гістограм, обчислення параметричних (критерії Стьюдента, Фішера) і непараметричних тестів (хі-квадрат, Вілкоксона, Колмогорова-Смірнова, Спірмена), дисперсійний і регресійний аналіз й ін. ([Чорна, 2013, с. 455](#)).

У процесі вивчення феномену соціалізації особистості велике значення має дослідження структури її показників, а також виявлення однорідних груп об'єктів. З цією метою у статистиці використовуються кластерний і факторний аналіз, які реалізовані у багатьох сучасних версіях статистичних програм.

Факторний аналіз дозволяє виявити приховані зв'язки між ознаками, визначити найбільш важливі перемінні і на цій основі згрупувати сукупність даних, об'єднавши їх у декілька достатньо великих груп ([Фарахутдинов, & Бушуев, 2011, с. 183](#)). У пакеті SPSS, наприклад, для проведення факторного аналізу реалізовані метод головних компонент, незважений метод найменших квадратів, узагальнений метод найменших квадратів, метод максимальної правдоподібності, метод факторизації на головні осі ([Фарахутдинов, & Бушуев, 2011, с. 186](#)). Метод факторного аналізу можна використати, наприклад, у процесі обробки результатів діагностики соціально-психологічної адаптації (методика К. Роджерса і Р. Даймонда). Як було зазначено вище, відповідно до цієї методики визначаються 6 факторів соціалізації особистості. Шляхом факторного аналізу можна вивчити зв'язок між факторами, а також визначити типи соціально-психологічної адаптації респондентів з різною комбінацією цих факторів.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У процесі дослідження основну увагу було зосереджено на проблемах соціалізації особистості і використання інформаційних технологій у соціологічних дослідженнях. Було встановлено, що процес соціалізації є складним і багатофакторним. Він залежить від багатьох внутрішніх і зовнішніх факторів і відбувається під впливом стихійних і організованих впливів. Для дослідження соціалізації особистості використовуються різноманітні методи, зокрема опитування, результати яких підлягають аналізу з використанням статистичних методів.

Аналіз джерел, присвячених застосуванню інформаційно-комунікаційних технологій у соціологічних дослідженнях, дозволяє зробити висновок, що для збирання даних у процесі вивчення соціалізації особистості доцільно використовувати онлайн-опитування, а також дані соціальних мереж. Наразі існують різні засоби для створення

онлайн-анкет. Серед них слід виділити сервіс Google Forms, який є безкоштовним і дозволяє забезпечити більшість потреб дослідника зі створення питань, збереження даних, а також первинного аналізу результатів. Окрім того, існують різноманітні веб-сервіси (наприклад, SurveyMonkey), які надають більш потужні можливості, але є платними. Для опрацювання отриманих даних у практиці соціологічних досліджень використовують статистичні пакети (Statgraphics, Statistica, S-plus, SPSS, Systat й ін.), у складі яких реалізовані різноманітні методи статистичного аналізу, що дозволяє виконувати структурування і класифікацію інформації, виявляти зв'язки між ознаками, перевіряти статистичні гіпотези тощо. Окрім того, для оброблювання даних несистематичних досліджень з обмеженим розміром аудиторії респондентів у деяких випадках доцільно використовувати електронні таблиці (MS Excel й ін.), оскільки вони містять базові інструменти статистичного аналізу, але не вимагають знання спеціального програмного забезпечення.

Отже, подальші дослідження у межах вивчення феномену соціалізації особистості будуть спрямовані на розробку форм для проведення опитувань з використанням Google Forms і аналіз зібраних даних з використанням статистичного пакету SPSS.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Авраменко, О. О. (2015). Соціалізація особистості в контексті вітчизняних та зарубіжних науково-педагогічних досліджень. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки», 10 (343), 7-13.*
- Алексеева, В. В. (2016). Соціалізація особистості як соціально-педагогічна проблема. *Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки, 69 (3), 17-21.*
- Возна, Ю. В. (2011). Соціалізація учнівської молоді як предмет науково-педагогічних досліджень. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, (21), 31-33.*
- Галус, О. М. (2010). Соціалізація особистості: сутність, концептуальні підходи у наукових теоріях, напрямках, школах. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій університету «Україна», (2), 69-75.*
- Гарькавець, С. (2014). Соціально-психологічні впливи та процес соціалізації особистості в умовах трансформаційних змін. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія, 1 (1), 27-30.*
- Голованова, Н. Ф. (2004). *Социализация и воспитание ребенка.* Санкт-Петербург: Речь. Взято с <http://pedlib.ru/Books/3/0481/>.
- Дмитриев, А. С. (2015). Что такое Big Data и основные сферы применения. *Материалы V социологической Грушинской конференции «Большая социология: расширение пространства данных» (12-13 марта 2015 г., Москва), 23-26.* Взято с <https://www.hse.ru/pubs/share/direct/document/153608700>.
- Журавлева, Е. Ю. (2015). Социология в сетевой среде: к цифровым социальным исследованиям. *Социологические исследования, (8), 25-33.*
- Кислова, О. М. (2009). Багатовимірний аналіз соціологічної інформації: сутність, класичні методи та інтелектуальні технології. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, (881), 98-102.*

- Кислова, О. Н. (2013). Быть или не быть цифровой социологии? *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*, (1045), 9-15.
- Кравченко, Т. В. (2008). Педагогічна діагностика соціалізації підлітків. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 12 (12), 31-39.
- Мальцева, Е. Ю., Молчанова, Е. В., & Чернухина, Н.В. (2014). Выбор адаптивного инструментария при проведении социологического исследования. *Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки*, (10-1). Взято з <http://cyberleninka.ru/article/n/vybor-adaptivnogo-instrumentariya-pri-provedenii-sotsiologicheskogo-issledovaniya>.
- Марковець, О. В., Березняк, Є. Ю., Лисик, Б. О., & Кравець, Р. Б. (2016). Інформаційна модель системи проведення соціологічних досліджень у веб-середовищі. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Інформаційні системи та мережі*, (854), 274-281.
- Мартышенко, С. Н., Мартышенко, Н. С., & Кустов, Д. А. (2006). Совершенствование математического и программного обеспечения обработки первичных данных в экономических и социологических исследованиях. *Вестник ТГЭУ*, (2), 91-103.
- Мирошнеченко, А. В. (2014). Онтогенетичні аспекти гендерної соціалізації особистості. *Інсайт: [зб. наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених]*. Херсон: ПП Вишемирський В. С., 233-239.
- Москаленко, В. В. (2013). *Соціалізація особистості: монографія*. Київ: Фенікс.
- Мосягин, А. Б. (2015). Использование методологии Data Mining при решении задач обработки социальных данных. *Материалы V социологической Грушинской конференции «Большая социология: расширение пространства данных» (12-13 марта 2015 г., Москва)*, 38-41. Взято с <https://www.hse.ru/pubs/share/direct/document/153608700>.
- Носенко, Ю. Г., Попель, М. В., & Шишкіна, М. П. (Ред.) (2016). *Хмарні сервіси і технології у науковій і педагогічній діяльності: Методичні рекомендації*. Київ: ІТЗН НАПН України.
- Петрова, Е. А., & Смыслов, Д. А. (2008). *Психология социализации: Учеб.-метод. пособие для организации самостоятельной работы студентов*. Москва: Изд-во РИЦ АИМ.
- Самойленко, Н. І., & Сембрат, А. Л. (2015). Гендерна соціалізація учнів початкової школи як фактор формування гендерних уявлень. *Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки*, (67), 460-464.
- Смирнов, В. А. (2015). R + Python, или что должен уметь делать социолог с данными в эпоху «Big Data». *Материалы V социологической Грушинской конференции «Большая социология: расширение пространства данных» (12-13 марта 2015 г., Москва)*, 45-48. Взято с <https://www.hse.ru/pubs/share/direct/document/153608700>.
- Фарахутдинов, Ш. Ф., & Бушуев, А. С. (2011). *Обработка и анализ данных социологических исследований в пакете SPSS 17.0*. Курс лекций: учебное пособие. Тюмень: ТюмГНГУ.
- Филиппова, Т. В. (2001). Интернет как инструмент социологического исследования. *Социологические исследования*, (9), 115-122.
- Чорна, А. В. (2013). Обробка експериментальних даних за результатами педагогічного експерименту засобами комп'ютерних статистичних пакетів. *Педагогічний дискурс*, (14), 453-457.
- Щегинина, А. М. (2000). *Диагностика социального развития ребенка: Учебно-методическое пособие*. Великий Новгород: НовГУ им. Ярослава Мудрого.
- Lupton, D. (2012). *Digital Sociology: An Introduction*. Sydney: University of Sydney. Взято з <http://ses.library.usyd.edu.au/bitstream/2123/8621/2/Digital%20Sociology.pdf>.
- SurveyMonkey Help Center. (2017). *Help.surveymonkey.com*. Взято з <https://help.surveymonkey.com/>.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- Avramenko, O. O. (2015). Socialization of personality in the context and foreign scientific and pedagogical research. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriiia «Pedahohichni nauky», 10 (343), 7-13.* (in Ukrainian)
- Alekseeva, V. V. (2016). Socialization how social-pedagogical problem. *Zbirnyk naukovykh prats [Khersonskoho derzhavnogo universytetu]. Pedahohichni nauky, 69 (3), 17-21.* (in Ukrainian)
- Vozna, Yu. V. (2011). Socialization of pupils' youth as a subject of scientific and pedagogical research. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia: Pedahohika. Sotsialna robota, (21), 31-33.* (in Ukrainian)
- Halus, O. M. (2010). Socialization of personality: essence, conceptual approaches in scientific theories, directions, schools. *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohii universytetu «Ukraina», (2), 69-75.* (in Ukrainian)
- Garkavets, S. (2014). Social-psychological influences and the process of personality socialization in condition of transformations. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Psykholohiia, 1 (1), 27-30.* (in Ukrainian)
- Golovanova, N. F. (2004). *Socialization and upbringing of the child.* St. Petersburg: Rech'. Retrieved from <http://pedlib.ru/Books/3/0481/>. (in Russian)
- Dmitriev, A. S. (2015). What is Big Data and the main areas of application. *Materials of the V sociological Grushin conference «Big Sociology: Expanding the Data Space» (March 12-13, 2015, Moscow), 23-26.* Retrieved from <https://www.hse.ru/pubs/share/direct/document/153608700>. (in Russian)
- Zhuravleva, E. Yu. (2015). Sociology in a networked environment: to digital social studies. *Sociologicheskie issledovaniya, (8), 25-33.* (in Russian)
- Kyslova, O. M. (2009). Multivariate analysis of sociological information: essence, classical methods and intellectual technologies. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina, (881), 98-102.* (in Ukrainian)
- Kislova, O. N. (2013). To be or not to be digital sociology? *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina, (1045), 9-15.* (in Russian)
- Kravchenko, T. V. (2008). Pedagogical diagnosis of adolescent socialization. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi, 12 (12), 31-39.* (in Ukrainian)
- Maltseva, E., Molchanova, E., & Chernukhin, N. (2014). Such an adaptive tool during a sociological study. *Gumanitarnye, social'no-ehkonomicheskie i obshchestvennyye nauki, (10-1).* Retrieved from <http://cyberleninka.ru/article/n/vybor-adaptivnogo-instrumentariya-pri-provedenii-sotsiologicheskogo-issledovaniya>. (in Russian)
- Markovets, O. V., Berezniak, Ye. Yu., Lysyk, B. O., & Kravets, R. B. (2016). Information model of sociological research system in a web environment. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Informatsiini systemy ta merezhi, (854), 274-281.* (in Ukrainian)
- Martyshenko, S. N., Martyshenko, N. S., & Kustov, D. A. (2006). Perfection of the mathematical support and software for processing primary data in economic and sociological research. *Vestnik TGEHU, (2), 91-103.* (in Russian)
- Myroshnechenko, A. V. (2014). Ontogenetic aspects of gender socialization of personality. *Insait: [zb. naukovykh prats studentiv, aspirantiv ta molodykh vchenykh]. Kherson: PP Vyshemyrskyi V. S., 233-239.* (in Ukrainian)
- Moskalenko, V. V. (2013). *Socialization of personality: monograph.* Kyiv: Feniks. (in Ukrainian)
- Mosyagin, A. B. (2015). Using the Data Mining methodology to solve social data processing tasks. *Materials of the V sociological Grushin conference «Big Sociology: Expanding the Data Space» (March 12-13, 2015, Moscow), 23-26.* Retrieved from <https://www.hse.ru/pubs/share/direct/document/153608700>. (in Russian)

-
- Nosenko, Yu. H., Popel, M. V., & Shyshkina, M. P. (Ed.) (2016). *Cloud services and technologies in scientific and pedagogical activity: Methodical recommendations*. Kyiv: IITZN NAPN Ukrainy. (in Ukrainian)
- Petrova, E. A., & Smyslov, D. A. (2008). *Psychology of socialization: Educational-methodical guide for the organization of independent work of students*. Moscow: Izd-vo RIC AIM. (in Russian)
- Samoilenko, N. I., & Sembrat, A. L. (2015). Gender socialization primary school formation as a factor of gender ideas. *Zbirnyk naukovykh prats [Khersonskoho derzhavnoho universytetu]. Pedagogichni nauky*, (67), 460-464. (in Ukrainian)
- Smirnov, V. A. (2015). R + Python, or what a sociologist with data in the «Big Data» era should be able to do. *Materials of the V sociological Grushin conference «Big Sociology: Expanding the Data Space» (March 12-13, 2015, Moscow)*, 23-26. Retrieved from <https://www.hse.ru/pubs/share/direct/document/153608700>. (in Russian)
- Farahutdinov, Sh. F., & Bushuev, A. S. (2011). *Processing and analysis of sociological research data in the SPSS 17.0 package. Course of lectures: a study guide*. Tyumen: TyumGNGU. (in Russian)
- Filippova, T. V. (2001). Internet as a tool for sociological research. *Sociologicheskie issledovaniya*, (9), 115-122. (in Russian)
- Chorna, A. V. (2013). Processing of Experimental Data on the Results of Pedagogical Experiment by Means of Computer Statistical Packages. *Pedahohichniy diskurs*, (14), 453-457. (in Ukrainian)
- Shchetinina, A. M. (2000). *Diagnostics of the child's social development: Teaching-methodical manual*. Velikiy Novgorod: NovGU im Iaroslava Mudrogo. (in Russian)
- Lupton, D. (2012). *Digital Sociology: An Introduction*. Sydney: University of Sydney. Retrieved from <http://ses.library.usyd.edu.au/bitstream/2123/8621/2/Digital%20Sociology.pdf>. (in English)
- SurveyMonkey Help Center. (2017). *Help.surveymonkey.com*. Retrieved from <https://help.surveymonkey.com/>. (in English)

Матеріал надійшов до редакції 10 вересня 2017 р.